

ДО ІСТОРІЇ СУМСЬКОГО ГУСАРСЬКОГО ПОЛКУ

Місто Суми - один із обласних центрів України. Деякі сторінки минулого цього міста пов'язані з Сумським козацьким полком, перейменованим пізніше на гусарський. Донині збереглося не так багато відомостей про Сумський гусарський полк, якому і присвячена дана розвідка. Наприклад, мало хто б здогадався про те, що головна героїня радянського кінофільму “*Гусарская баллада*” вдягнена у форму Сумського гусарського полку.

Отже, після вступу на престол імператриці Катерини II закінчується доба козащини Сумського слобідського полку і починається служба в регулярній армії вже як гусар. 28 липня 1765 р. Катерина II видала маніфест про слобідські полки, за яким їхнє існування було визнане за непотрібне і замінялося регулярною армійською службою. В Україну було вислано “*Експедицію учреждения слободских полков*” на чолі з Є.Щербінім. Більшість козаків і старшини в новому полку служити бажання не виявили. В гусари пішли вільні козацькі “*низи*”, які не мали ні свого господарства, ні достатніх засобів для існування. Усю козацьку старшину при переході у гусари було понижено на один, а то й на два чини. Служба тоді ще не вважалася престижною. З поваги до славетного козацького минулого полку в обмундируванні цих гусар був збережений блакитний (волошковий) колір і збережено назву - Сумський. Полковником став Петро Ланов.

В 1775 р. було офіційно затверджено прапор Сумського полку. Це було прямокутне полотнище блакитного кольору з емблемою-гербом в центрі у вигляді французького геральдичного щита, на срібному (білому) тлі якого було розміщено три сумки синювато-чорного кольору з гудзиками [4, с.482].

В 1769 р., беручи участь у російсько-турецькій війні (1768-1774 рр.), сумські гусари під командуванням полковника Т.І.Туголміна відзначилися в бою під Бендерами, де, втративши 20 чоловік, знищили велику кількість турок і захопили 4 тис. полонених і 600 коней. У 1770 р. про полк дізналася вся російська армія. Загін сумських гусарів під командуванням секунд-майора Дедевшина потрапив в оточення 10 тис. татар, але буквально прорубався крізь їх стрій і вийшов з оточення, втративши 177 чоловік убитими і 26 пораненими, знищивши велику кількість аскерів. Цей випадок, їдїдї,

був не єдиним подвигом сумців. Саме тоді за сумськими гусарами закріпилося прізвисько “*сумцы удалые*”. З 1787 р. полк брав участь в наступній російсько-турецькій війні, де штурмували Очаків, Акерман, Бендери і Кілію [2, с.70].

У квітні 1799 р. полк під командуванням полковника Хитрова в складі корпусу генерал-лейтенанта А.П.Римського-Корсакова виступив у похід до Швейцарії. У вересні того ж року сумські гусари стійко билися біля Цюріха, а 26 вересня полк взяв участь у запеклому бою на березі Рейну.

У липні 1800 р. полк повернувся на свої старі квартири в Сумах. Гусари тут весело проводили час, влаштовували бенкети, гульбища, жартівливі кавалькади та інші розваги [3, с.36-37].

У жовтні 1806 р. Сумський гусарський полк вирушив у похід проти наполеонівських військ у Прусію. В грудні того ж року сумські гусари героїчно билися з противником біля Голиміна в Прусії. В цій битві особливо відзначилися полковник барон К.А.Крейц та майор Потапов. 13 січня 1807 р. полковник К.А.Крейц повів два ескадрони сумців на місто Марунген - вони захопили обоз, майно, полонених. Під час відходу ескадрон був відрізаний французами і пробивався в жорстокій січі. Оточений ворогами полковник з неймовірною спритністю відбивався шаблею до тих пір, доки під ним не був убитий кінь. Він потрапив до французького шпиталю, де й одужав. У червні 1807 р. він був звільнений за особистим наказом Наполеона.

Сумський полк відзначився також у битві біля Прейсіш Ейлау 27 січня 1807 р., де кілька разів ходив в атаки на французів [3, с.38-39].

На початку 1809 р. Сумський гусарський полк одержав нову форму та зберігав її до 1853 р. [2, с.71]. У 1895 р. в журналі “*Русская старина*” писали: “*Говорили, что беспорядочный образ жизни среди гусар был введен Сумским гусарским полком, который за кутежи еще в начале царствования Александра I был лишен синих мундиров и получил серые. Во время Наполеоновских войн этот полк так отличился, что получил все, какие только возможно, награды и, между прочим, ему возвращены были синие мундиры*” [5].

Найяскравішою сторінкою бойової історії сумців стала Вітчизняна війна 1812 р. і закордонні походи 1813-1815 рр. Сумські гусари відзначилися в запеклій битві 15 липня 1812 р. біля Вітебська. Відправлені на допомогу лейб-гусарам і Ніжинським драгунам, вони зупинили ворога, а 17 липня сумці разом із лейб-козаками відбили атаку французів, які загрожували правому флангові кінноти

П.П.Палена. Героїзм і стійкість Сумський полк виявив і біля стін Смоленська, де не раз ходив в атаки. 27 липня 1812 р. біля села Молево Болото сумці разом з Ізюмським і Маріупольським гусарськими полками та козаками М.І.Платова атакували кінноту генерала Себастьяні. Немеркнучою славою вкрив себе полк у Бородинській битві. У критичний момент оточення Сумський полк разом із Маріупольським, Курляндським і Оренбурзьким полками, відкинули ворога і переслідували його до самих його резервів. Поставлений після цього в першу лінію оборони Сумський полк лавиною обрушився на кірасирів французького воєначальника Сен-Жермена, змусив їх до безладної втечі та відбив у ворога 8 гармат. Потім полк знову був переміщений в центр російської позиції й запекло бився тут, захищаючи батарею Раєвського [3, с.39-40].

Після того, як була залишена Москва Сумський полк отримав поповнення з рідного міста. Тоді ж з найбільш досвідчених сумських гусар був сформований партизанський загін під командуванням О.М.Сеславіна. Крім звичайних для партизанів нападів на тили противника, сумці здійснювали активну розвідку, результати якої стали підставою для переходу російських військ у контрнаступ. 31 жовтня 1812 р. командиром Сумського полку призначено О.М.Сеславіна.

За подвиги, здійснені під час Вітчизняної війни 1812р., Сумський полк був нагороджений 22-ма срібними трубами з георгіївськими хрестами і такими ж стрічками. На трубах був напис: “*Сумскому полку за отличие при поражении и изгнании неприятеля из пределов России.1812*” [2, с.77].

У закордонних походах російської армії полк відзначився у багатьох битвах. 2 жовтня 1813 р. відбувся бій під Лібертвольквицем. Кавалерії графа П.П.Палена, попереду якої стояв Сумський полк, протистояв тоді маршал Й.Мюрат із Старою кіннотою, привезеною з Іспанії. Дві години тривав запеклий бій. Незважаючи на чисельну перевагу, Й.Мюрат змушений був відвести свою кінноту назад. А наступного дня сумці взяли участь у Лейпцигській битві, за що 30 травня 1814 р. полку були присвоєні знаки на ківері з надписом “*за отличие*”. Однією з найкровопролитніших битв 1814 р. стала Дрезденська битва, де Сумський полк атакував фланги французів і врятував союзну армію від розгрому. Нарешті, вранці 19 березня 1814 р. сумці на чолі всієї легкої кавалерії генерала П.П.Палена урочисто вступили до Парижу.

Невдовзі полк повернувся на Батьківщину. 30 серпня 1814 р. сумські гусари були нагороджені георгіївськими штандартами з написом: “*В воздаяние отличных подвигов, оказанных в благополучно оконченную кампанию 1814 г.*”. О.М.Сеславін був удостоєний честі називатися “*вічним шефом*” і, відповідно, полк став називатись “*перший гусарський Сумський генерала Сеславіна полк*” [3, с.42].

Сумський полк брав участь майже в усіх війнах, які Росія вела у ХІХ ст. Тяжкого удару гусарам завдало перетворення в 1882 р. Олександром ІІІ гусарських і уланських полків на драгунські. Мальовничу гусарську форму змінив одяг у псевдоросійському стилі - прості темні мундири, шаровари в чоботи і хутряні шапки. Чимало незадоволених офіцерів подало у відставку.

Після поразки в російсько-японській війні, царський уряд 6 грудня 1907 р. відновив старі гусарські й уланські полки з їх формою. Але з початком Першої світової війни пишність гусарського одягу змінила похмура форма захисного кольору. В 1914 р. сумці були відправлені на фронт. Пізньої осені 1917 р. полк був відправлений на відпочинок в Ярославську губернію. Тут і захопив сумців жовтневий державний переворот, що стався у Петрограді. Кілька офіцерів, зберігши полковий прапор, деякі документи і печатку полку, пробіглися на Дон до Білої армії [2, с.80-81].

23 вересня 1951 р. в Парижі і Сан-Франциско відбулося святкування 300-річчя Сумського гусарського полку, організоване сумськими гусарами, яких тоді залишилось 39 чоловік. Історія полку закінчується смертю останнього гусара корнета Святослава Миколайовича Забеліна у 2009 р.

-
1. Сумские гусары. 1651-1951. - Буенос-Айрес, 1954. - 316 с.
 2. Суми. Пам'ять старих вулиць: збірник історико-краєзнавчих матеріалів / Гол. ред. *В.К.Шейко*. - К.: ВД «Фолігрант», 2009. - 324 с.
 3. *Сапухіна Л.П.* Історія сумських козацького та гусарського полків: Короткий істор. нарис. - Суми, 2005. - 48 с.
 4. *Корнієнко О.М.* Нариси військової історії України. Сумський слобідський козацький полк 1659-1765 рр. - К.: Наш час, 2008. - 488 с.
 5. *Кондратенко С., Скворцов И.* Сумцы - гусары удалые: История Сумского гусарского полка: от 1765 года до 1917-го // Ваш шанс. - 2009. - №35. - 2 сентября. - С.18А-19А.